

משא ומתן הלכתי עם מרן הראי"ה קוק זצ"ל

הגאון הרב אליהו דוד רבינוביץ-תאומים זצ"ל

רבה של ירושלים ולפנים בפוניבו' ובמיר

בחיבוריו שבכתי"ק מביא האדר"ת משאים ומתנים בדברי תורה שהיו לו עם גדולי תורה שביקרו אצלו או שפגש בהם בכל מקום אחר, ונקרא החיבור "שמע אליהו". התבקשנו בזמנו על-ידי מו"ר הרב משה צבי נרייה זצ"ל להשתדל להדפיס מתוך חיבור זה לפחות משאים ומתנים שהיו לו לגאון האדר"ת עם חתנו הגדול מרן הרב אברהם יצחק הכהן קוק זצ"ל. קצת מזה כבר זכינו להביא בקובץ מאבני המקום חלק ז' וכאן בא לכך המשך. דברים אלו שכאן נכתבו כנראה בפוניבו' בשנת ה'תרמ"ט.

טעם שתקנו ח' ימי חנוכה

ביום ה' ויחי נסע דרך פה חתני אהוב לבכי הרב ר' אברהם יצחק הכהן שליט"א, האבד"ק זיימל, אמר לי טעם נכון על קושית המפרשים מאי טעמא תקנו חז"ל ח' ימי חנוכה ולא שבעה, כדי שלא יעשו מנורה בת ז' קנים שהוא אסור מהתורה כדקיימא לן בראש-השנה כ"ד, א'. ובוזה אתי שפיר דברי המגילת-תענית שכתוב שם שתקנו ח' ימי חנוכה נגד ח' שיפודין שהכניסו במקדש, דהכוונה מפני הטעם הזה, ומשום שאילו היו גביעים וכפתורים מעכבין אז לא היה חשש בגזירה זו דודאי לא היו עושים מנורות עם גביעים וקנים, אבל מכיון שגוף המנורה לבד דיו למצות מנורה בבית-המקדש [וגם של עץ]² אם כן שפיר יש לגזור, ולכן תקנו שמונה נגד ח' שפודין, ר"ל גוף המנורה, עד כאן דבריו הנחמדים.

איסור עשיית מנורה

ובאותו ענין אמרתי לו מה שהוגד לי כי במאסקווא בבית תפלת המתחכמים הועמדה מנורה בת ז' קנים, ואמר ידיד נפשי הגר"ח ברלין שליט"א, שהיה האבד"ק שם רבות בשנים, כי ברבים ליכא חשדא, ואמרתי תוך כדי דיבור שהוא דבר בטל, ולא אאמין שיצא כן מפי ידיד נפשי הגאון הנ"ל, שאינו שייך כלל ענין חשדא בזה, רק בהלאו דלא תעשון אתי שהוא כדמות

1. קושיית הבית יוסף באו"ח, סימן תרע. ראה תשובות מהראי"ה במועדי-הראי"ה עמודים קסו-קסז, שמועות ראי"ה עמוד קיא, מצות ראי"ה אורח חיים סימן תרע.

2. מנחות כח, א. ועיי' שו"ת דעת כהן סימן נו (ובהערות שם); מצות-ראי"ה, או"ח תרע, א; לנתיבות ישראל ב מאמר עט "אל סהרת מחננו", סעיף ד.

המשמשים לפני במרום³. שאפילו למאי דמשני שם, דאחרים עשו לרבן גמליאל, שמשום הלאו ליכא, בכל זאת יש לאסור משום חשדא, על כן מהני מה דברבים ליכא חשדא, אבל באיסור עשיית מנורה מה שייך חשדא בכך, וזה פשוט וברור. וצריך לעיין בלאו הזה אם עשה מנורה ועזרה כו', אם לוקה.

צער בעלי חיים בשור הנסקל שנגמר דינו

עוד שאלני, אם שייך צער בעלי חיים בשור הנסקל שנגמר דינו כבר. השבתי, דיש לעיין כהאי גוונא גם כן באדם הנגמר דינו, והרי מצינו דעינוי הדין שייך ודווקא אם כבר נגמר דינו, כסנהדרין לה, א', מועד-קטן יד, ב', ובבא-קמא צא, א', וכמה מקומות, ואם כן מה בין צער בעלי חיים לעינוי הדין⁴.

ואם יש להסתפק, הא קא מסתפקנא במה שמבואר במכילתא פרשת יתרו והובא בתוספות שבת קכב, א', דמותר להניח לבהמה לתלוש מתלוש באכילתה משום דאין זה ניחא אלא צער, שלפי זה יש לומר דבשור הנסקל שנגמר דינו לא שייך זה ואסור להניחו לאכול מן המחובר דמה לנו אם אינו ניחא לו.

אלא די"ל דבשור שנגמר דינו, להתוספות בכמה מקומות⁵ דאסור בהנאה תיכף מחיים לא שייך כלל מצות שביתה בדידיה דהרי אין לו בעלים, רק לענין הריגתו בלבד כמש"ש בבבא-קמא צא, ב.

ויש להקשות שם לג, ב, דאמרינן שם, מכרו מכור למאי, מאחר שחוזר וגובה, ומאי טעמא לא נאמר דמכל מקום הוא מכור לענין שהוא שלו, וחייב הוא על שביתתו ולא הניזק, וכמו כל החב לחבירו, דאפילו למאן דאמר שעבודא דאורייתא, מכל מקום בודאי הלוח חייב בשביתה בהמותיו ולא המלוה.

תו קשיא לי, דהא נפקא מיניה אם הזיק עוד דהלוקח חייב ולא הניזק, וכמו כל מי שנכסיו משועבדים לאחרים למאן דאמר שיעבודא דאורייתא, וצריך עיון קצת.

3. עבודה זרה מג, א-ב. ועיין שו"ת דעת-כהן סימן סה. אוצרות הראי"ה ב, עמוד 1281 (מהדו"ב: א, עמוד 491).
4. "דיני ממונות - גומרין בו ביום, בין לזכות בין לחובה. דיני נפשות - גומרין בו ביום לזכות, וביום שלאחריו לחובה. לפיכך אין דנין לא בערב שבת ולא בערב יום טוב (משנה לב). ליגמריה לדיניה בשבתא, וליקטליה בחד בשבתא? נמצא אתה מענה את דינו".
5. "רבי עקיבא אומר: מנין לסנהדרין שהרגו את הנפש שאין טועמין כל אותו היום - תלמוד לומר 'לא תאכלו על הדם'. אלא - לעיוני בדיניה... אמר ליה: אם כן נמצאת מענה את דינו - אתו מצפרא ומעייני בדיניה, ועיילי ואכלי ושחו כולי יומא, והדר אתו בשקיעת החמה וגמרינן לדיניה, וקטלו ליה".
6. "...כיון דגמר דינא לקטלא, לא משהינן ליה לאומדנא דבי דינא ולא מענינן לדיניה".
7. עיין תוספות סנהדרין פ, א ד"ה בשור שלא נגמר דינו.
8. ד"ה מעמיד אדם בהמתו.
9. תוספות סנהדרין פ, א ד"ה בשור שלא נגמר דינו; זכחים עא, א ד"ה אפילו באחת.

הישן בבית יחידי

חתני הרב ר' אברהם יצחק הכהן שליט"א, הגאבדק"ק זוימעל העירני על-דבר מה שכתב בספר שדי-חמד¹⁰, דהישן בבית יחידי¹¹ כמו ההולך בדרך יחידי¹² מלשון הזוהר הקדוש¹³ דבליליא, וביממא בביתא דמייחדא, שמכפל הלשון משמע שגם בביתא דלא מייחדא ואפילו ביממא אסור, עיין שם.

והשבתיו, דאדרבה, לפי זה אין לחוש לדברי הזוהר שהוא נגד דברי הגמרא בשבת קנא, ב', דאמר רבי חנינא: הישן בבית יחידי כו', וסתם דבריו שיש לפרש יחידי על הבית, וגם נ"ל דכוונת הזוהר הקדוש כהך דברכות סב, א', וקדושין כט, ב', דהוה בית-הכסא דגם ביממא הוה מתוקי וכמש"ש בברכות ג, ב', דבמקומן חיישינן, וע"כ הוא דאמר דבכהאי גוונא במקומן חיישינן גם ביממא, אבל גם-כן רק כשהבית יחידי.

והאידינא נ"ל דדרך דדשו בה רבים מותר וכהא דשבת קכט, ב', יבמות עב, א', נדה לא, א', וכמה מקומות כהאי גוונא.

ויותר נ"ל דכיון שאמר רבי חנינא הישן בבית ולא אמר היושב וכיו"ב, מכלל דכשהוא ער, אין לחוש לזה כלל, ואם-כן י"ל דכ"ש על-פי מה דאיתא בחולין קה, ב', דבמידי וצייר וחתים לית לן רשותא, ע"כ י"ל דכשינעול הבית אין חשש כלל ורק דקודם שישן ידליק נר ובמקום שיש נר לא חיישינן כמש"ש בברכות מג, ב', ואחר שידליק נר ינעול במנעול את הדלת, ויוכל לראות את הנר, וכמו שנוהגים באמת כן, ואף שבספר "שדי-חמד" שם, כתב שגם להתעכב יחידי אסור כדמשמע לשון הזוהר, על זה י"ל כדברינו למעלה, שזהו נגד הגמרא¹⁴, דלא אמרינן, רק הישן.

עוד נראה לי פשוט מאד, שאין לחוש כלל בבית שחייב במוזוה, דאף שהר"מ כתב סוף הלכות מוזוה שאסור לומר דבר זה שהמוזוה היא לשמירה, ודאי הצדק איתו: לומר שעיקר המצוה היא לשמירה, חס-ושלום לומר כן, אבל מכל-מקום, האמת יורה דרכי שכן הוא, וכמבואר ברש"י פסחים ד, א', ותוספות שבת כב, א', ובעבודה-זרה יא, א', ובתוספות בבא-מציעא קא, ב', ועיין דברים-רבה סוף פרשת עקב, ובמנחות מג, ב', ובירושלמי פרק קמא דמגילה, וכמה מקומות בדברי חז"ל, ואם-כן ודאי שאין לחוש כלל לזה, ורק בבית של הפקר שפטור ממוזוה, או של עצים וכיו"ב הוא שאמרו חז"ל הישן בבית יחידי.

10. חלק ה סימן פה, בחלק "דברי-חכמים" עמודים 410-411, וכן בקונטרס-הכללים מערכת השי"ן כלל צה עמודים 322-323 [שם יש ט"ס, ומיד אחרי כלל צד, מד"ה "שינה" צריך להתחיל כלל צה].

11. שבת קנא, ב. בגמרא שלפנינו: "אמר רבי חנינא: אסור לישן בבית יחידי וכל הישן בבית יחידי - אחותו לילית". וגירסת הרא"ש פרק כג כלל יג "אמר ר' חנין: אסור לו לאדם לישן בבית יחידי בלילה, דאמר רב: כל הישן יחידי בלילה - אחותו לילית". ובריי"ף כבא"ש אלא שגרס "לישן בבית בלילה יחידי".

12. אבות ג, ד "המהלך בדרך יחידי".

13. תוריע מה. "ויותר יעקב לבדו מכאן אוליפנא מאן דאשתכח בלחודיו בביתא בליליא או ביממא בבית' מיחדא כ"ש בליליא, מאי מיחדא מיחדא משאר ביתין או מאן דאזיל בלחודיו בליליא יכיל לאתוקא".

14. ראה דברי האדר"ת בהסכמתו לספר חשבון פרטי המצוות (ירושלים ה'תרס"ד ובהערות שבראש הספר אות ה) במחלוקת התיקוני זוהר והמשנה.

ועוד נראה לי פשוט, דלבתר דאמר אביי בפסחים קיב, ב', גזורני עליך שלא תעבורי ביישוב לעולם, אין לחוש לזה, ורבי חנינא והזוהר-הקדוש היו קודם אביי, מה שאין כן בזמנים שאחר אביי, אין לחוש כלל.

ות"ל שאחר זמן רב מצאתי שכיונתי בסברא זו לכאאמו"ר הגאון ז"ל בלקוטיו שכתב ליישב בכהאי גוונא קושיית הגרי"ב ז"ל בחומר השכחה למה השמיטו הפוסקים הך דברכות נד, ב', דד' צריכים שימור, ש[י]ל דלבתר אביי אין צריך שימור עוד.

ומכ"ש שמותר בכל האופנים ביחד שזכרנו בס"ד, היינו להדליק נר ולנעול אחר-כך בבית שיש בה מזווה ואינה מיוחדת הבית רק שישן יחיד, נ"ל שהוא היתר גמור ופשוט. והשם יתברך ישמרנו בכל דרכינו.